

Кужильна Л.В.

Криворізький державний педагогічний університет

**НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СВІТУ В ЛІРИЦІ
ЛІТЕРАТУРНОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА**

Модель світу в ліриці поетів-шістдесятників в українській літературі 60-90-х рр. ХХ століття – це такий естетичний статус поезії, який проявляється від поетичного контексту до ідіостилу в лінгвокогнітивній парадигмі.

“Алхімія Слова реконструювала синхронний і діахронний синтез, роблячи можливою зустріч цивілізацій, подій, людей і ідей за межами просторово-часових обмежень” [1, 73].

Поезія – модель світу породжується в координатах, котрі визначають зміст і напрям діяльності поета. Перша координата (онтологічна) співвідноситься з завданням побудови поетичного світу, друга (вербальна) – з мовою як універсальною системою моделювання, третя (когнітивна) – з креативною діяльністю автора. *“Твори ранніх шістдесятників (до жовтня 1965 р. – Л.К.) відзначені багатоголоссям, поліфонією трьох мов. Чим різняться, скажімо, покоління (точно назване Драчем) від попереднього? Насамперед абсолютною стильовою точністю. Коли ми беремо шістдесятників, то вони йшли на невторовану дорогу, на незайманщину. І через це перевагою і, може, трагедією шістдесятників була їхня вимушеність, а може, бажана, багатолікість (стильова). Я особисто відчуваю, що розширились можливості шістдесятників як першовідкривачів (у специфічному розумінні) після 1956 року, після ХХ з'їзду. Але ці можливості для них стали і їхнім прокляттям. І через це багато поетів мені здаються багатолікими – писав В.Стус [цит. за 2, 42].*

Національна модель світу поетів-шістдесятників характеризується трирівневою структурою, диференціюючись на поетичну модель світу, антропоморфну, логоморфну та текстову моделі світу. *“Мова... не є святая святих, – це матеріал для вжитку поета”* [3, 417].

На рівні поетичної моделі містяться універсальні текстові структури. Їх розгортання залежить від інтенції автора й не співвідноситься з індивідуальними змістами. Цей рівень жорстко спрямовує поетичну діяльність – від переваги змісту до переваги вираження, від екстенсіональності до інтенсіональності, від інтенції до конвенції.

Рівень логоморфної й антропоморфної моделей складають вербальні структури, котрі фіксують конкуруючі між собою “мовну” й “людську” точки зору на світ. На цьому рівні задаються різні напрями ідіостильової трансформації – від простоти до складності (шістдесятники), від складності до простоти (В.Стус).

Рівень текстової моделі репрезентує індивідуальний образ світу, індивідуальний метатекст поета, аксіологічні й естетичні (гармонійне, трагічне, драматичне, комічне) параметри авторської свідомості. *“Зберегти мову тоді означало не дати загинути “дереву роду”. Для поета, який постійно має справу з живою мовною стихією, що зберігає архетипічні символи та ментальні особливості народу (Л.К.), було особливо важко бачити, що вона ледь жевріє переважно в сільському культурному ареалі:*

чітке усвідомлення необхідності захисту рідної мови, яка є безумовною необхідністю власної творчої реалізації, змушує уважніше поставитися до тези М.Наєнка, висловленої ним на I Стусівських читаннях. Вчений стверджує, що В.Стус був швидше опонентом шістдесятників, аніж належав до їх числа...”, – зазначав Д.Стус [4, 35].

Лінгвоконцептуальні опозиції, які утворюють цей рівень, найменше детермінують поетичну діяльність, виявляються схильними до безкінечного варіювання в різноманітних прагматичних і аксіологічних координатах.

Скажімо, наприклад, у 60-х роках у поезії шістдесятників внутрішній лик людини осмислюється як слаба подоба того, чим вона хоче бути. Вони казенному оптимізму, вірогідданому славослів'ю й духовному самовдоволенню протиставляють тверезий і мужній погляд на реальність, показують драматичний розрив між нашими ідеалами та нашою практикою. У їх творчості непомітно з'являється мотив індивідуалізму, який протиставляється “колективним теоріям з масою народу, що має замасоване спільне обличчя”.

Космос поетами мислиться як перетворена міра людського покликання й самореалізації, а ще більше, як міра гідності й відповідальності людини, нації, людства, як їхнє самоспоглядання, очищене від спотворень і здрибнень. Вони прагнуть до відтворення в контрастних образах драматизму світосприймання людини, що як ніколи реально відчула свою належність до космічного буття, до вселенського безміру, світового розуму, а відтак – ще більше – і свою нерозривну єдність із землею колискою.

І. Драч драматизм фольклорної балади приміряє до поетичного мислення, яке проникне раціоналістичною логікою епохи НТР, виявляючи в буденних подіях життя початок історичної продовжуваності й навпаки, ідеї, досягнуті чисто раціональним шляхом, повертає обличчям до буднів, насичує їх живою плоттю, пластичною уречевленістю, щоби мати можливість неначе помацати ці ідеї руками, спробувати їх на витривалість. У В.Стуса вже ледь-ледь проступає конфліктність внутрішнього плану, емоції та настрої вибухають, киплять, трансформуються в діалогічні ряди поетичних образів, конфліктують у собі, але ще не поширюються на соціальний простір.

1. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту // Сучасність. – 2000. - № 4. – С. 65-84.
2. Сверстюк Є. Віднайдена імпровізація В.Стуса // Сучасність. – 1991. – Ч. 9 (365). – С. 38-43.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1999.
4. Стус Д. Василь Стус: відкрита книга біографії // Актуальні проблеми української літератури і фольклору: Науковий зб. Випуск 6 / Редкол. С.В. Мишанич та ін. – Донецьк: Вид-во Донецького національного університету, 2001. – С. 19-36.